

Existencialismus a filozofie existence

- tzv. filozofie existence (Kierkegaard, Heidegger, Jaspers) a existencialismus (Sartre, Camus, Beauvoir a d.)
- Rozdíl: existencialismus je striktně antropocentrický, Filozofie existence řeší problematiku člověka v širších kontextech: př. Heidegger hlavně problematiku bytí (tj ontologie).
- Existencialismus patří k antropologické větvi filozofie, rozvíjí se v určité opozici k tzv. scientistickej filozofii.
- - věda není schopna tématizovat **existenci**
- Vyznačuje se kritikou racionalismu, rozumovosti, logocetizmu
- Překračuje rámeček filozofie - i literární hnutí: Camus Nobelova cena, Sartre byl v r. 1964 navrhnutý, odmítl ji přijmout: "Nechci být přeměněn v instituci." Tuto duchovní klima a náladu reflektovaly i jiní spisovatelé - F. Kafka, H. Broch, I. Svěvo, absurdní drama / Ionesco, Becket apod.
- (zdroj: B. Malík: Přednášky)

Vnitrofilozofické zdroje: Spor s Heglem

Kierkegaard:

- člověk jako účel
- platí tady buď - anebo
- paradox
- diskontinuita
- antisystémovost
- každý systém deformuje realitu

- Hegel ako objektivní myslitel odhlíží od existence

Hegel:

- člověk jako prostředek
- nejen buď anebo
- kontinuita
- systém

◦ (zdroj: B. Malík: Přednášky)

Filozofie života – věda není schopna tematizovat trvání, tvořivost a jedinečnost

- Podle Karla Jaspersa - existence nemůže být pochopena - jen osvětlena
- Jde o vyjasňování existence
- Existence je to, co se nikdy nestane objektem, protože nikdy nedosáhneme toho, abychom se na sebe dívali ze strany (nikdy nemůžeme vyskočit z lidské kůže)

◦ (zdroj: B. Malík: Přednášky)

Mimofilozofické zdroje

- Dvě světové války, hospodářská krize, moderní a masová společnost
- Existenciální filozofie je reakcí na „odkouzlení světa“ (viz WEBER).
- Jde o ústup posvátného, narůst ireligiozity, nenáboženskosti v moderní společnosti
- Důsledkem „smrti boha“ a otřes všech jistot - rozmach ateizmu
- Lidská existence je náhodná a bez jakéhokoliv smyslu

- Existencialismus je snahou ukotvit lidskou existenci vo světě otřeseného smyslu /ateistická linie/
- Základné východisko: **Jak může existovat osamělý smrtelný člověk v nekonečném lhostejném světě?**

◦ (zdroj: B. Malík: Přednášky)

Martin Heidegger (1889-1976)

- Společnost pokládá za neosobní moc - podřizuje si a ničí individualitu
- Das Man (veřejnost) - vnucuje osobnosti konvenční vkus, mravy, názory, přesvědčení
- V závislosti na tom, který modus času se dostává do popředí, či budoucnosti (směrování ke smrti) nebo přítomnosti (odevzdanost věcem) - je lidské bytí pravé nebo nepravé
- Nepravé - odcizené bytí se projevuje zvláštní strukturou vztahů k jiným lidem
- Vzniká tzv. objektivní názor na osobnost - je zcela zaměnitelná s jakoukoliv jinou osobností
  - Fenomén průměrnosti
  - Vzniká určitá fikce "průměrného" člověka, která se přijímá jako skutečný člověk
- O stromě lze říci - co je (určit jeho podstatu)
- O člověku nelze říci - co je, ale pouze - jak je
- Dasein - je takové jsoucno, kterému není lhostejné jak je, je zainteresované na svém bytí - ◦ (zdroj: B. Malík: Přednášky)
existence

Obr: wiki

Jean Paul Sartre (1905-1980)

- Fáze fenomenologická (husserlovec) - Imaginace, Nástin teorie emocí
- Fáze existenciální: Bytí a nicota, Sešity o morálce, Existencialismus je humanismus
- Romány: Hnus (Melancholie), Zed', - vnitřní zkušenost individuální existence jedince; cesty svobody
- Drama: Mouchy, S vyloučením veřejnosti (kolaborující tisk odmítl), Nepohřbený mrtví, Počestná poběhlice, Špinavé ruce
- Politické angažování: 1956-80: soupevník komunistické strany (nebyl členem)
  - Kritika dialektického rozumu (1960, přiblížení existencialismu k marxismu)
- Memomáry: Slova (1964, Nobelova cena, odmítnutí, pouze západním či rebelům z východu, ne instituce)
- Praha 1968: přednáška: „zasr...komunista!“

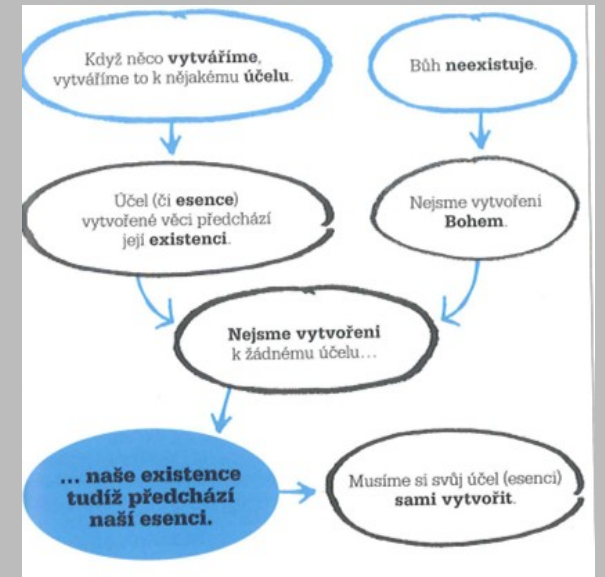
Absolutno svobody

- Člověk je buď zcela a vždy svobodný - nebo není
- Jde o to, abychom ze svobody, na kterou jsme odsouzeni - udělali naši svobodu
  - Vrhnutí do svobody člověka nezbavuje od povinnosti volit
    - (zradit kamarády, nebo i nadřazení hodnoty důvěry nad svou smrt)
- **Nejde jen o to jednat jinak - ale za jakou cenu**

Ontologie-morálka-hodnoty

- úkolem ontologie - vytvořit předmostí reflexe o morálce
- objasnění původu hodnot
  - Odkaz na kolektivně hláсанé hodnoty
  - Nebo - vynalezení původních hodnot
- Všechny závazky směřující ze světa ke mně - může moje svoboda kdykoliv popřít

Kniha Filozofie, Knižní klub, 2013, s. 264.

→ **jsem to já, kdo udržuje hodnoty v jejich bytí**

(Etická) úzkost

- Nejde o psychický stav, ale o podmínku činu, cílů vtěluje se do vědomí výběru
- Je výrazem nejistoty ohledně smyslu možností – ontologická nejistota o budoucnosti možností-cílů
- O smyslu rozhoduji já (výběr a čin se nemusí podařit) - ale rozhoduji já sám (jsem sám zodpovědný)
- V okamžiku volby jsme opuštěni (podobně Kierkagaard)
- Volíme i pro druhé a tváří v tvář druhým: spoluodpovědnost za svět
- Volba je realizací svobody (má limity ve svobodě druhého)

Zodpovědnost za svět

- Zodpovídám nejen za sebe ale i za stav světa, který (spolu)vytvářím (resp. jsem se nepokusil vytvořit jiný)
- Každý druh morálky, který se opírá o objektivní fundament hodnot - podezřelý (alibismus)
- Jakýkoliv dobrý úmysl je bez činu bezcenný – jde o jednání (rozpor s Kantem, podoba s Heglem, Marxem, Kierkegaardem)
- Dilema žáka - výběr rady, váha předsevzetí

Co je dobro?

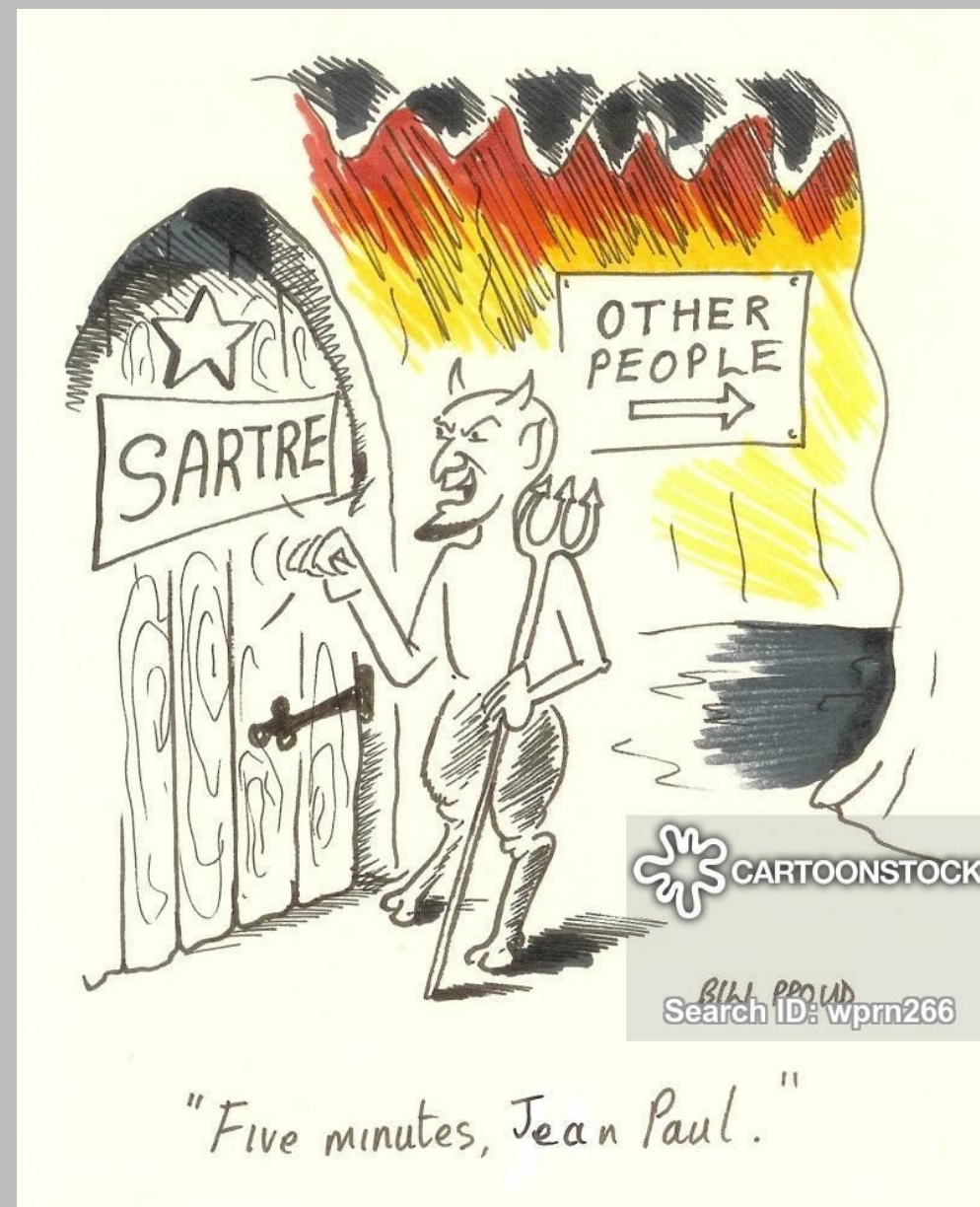
- Neexistuje předem - v podobě apriorní normy (Platon, Kant)
  - Je velmi stísnující, že Bůh neexistuje - s ním se ztratí možnost vyčíst z nebe hodnoty
  - Není dobra a priori, není nekonečného a dokonalého vědomí, ve kterém je dobro a zlo utvořené
  - ..odkázat nám, že objevujeme hodnoty, znamená pouze to, že život nemá a priori smysl
- Pokud pokládám jistý skutek za dobrý, to já sám jsem se rozhodl říci, že je spíše dobrý než špatný
- Bytí předchází podstatu (esenci)
- Člověk nejdříve existuje ... je nejdřív ten, kdo se vrhá do budoucnosti ...
- Před člověkem –vlastním projektem nic neexistuje.
- Z nebes nelze nic vyčítat - člověk bude především tím, čím zamýšlel být

Jak hodnotit ostatní?

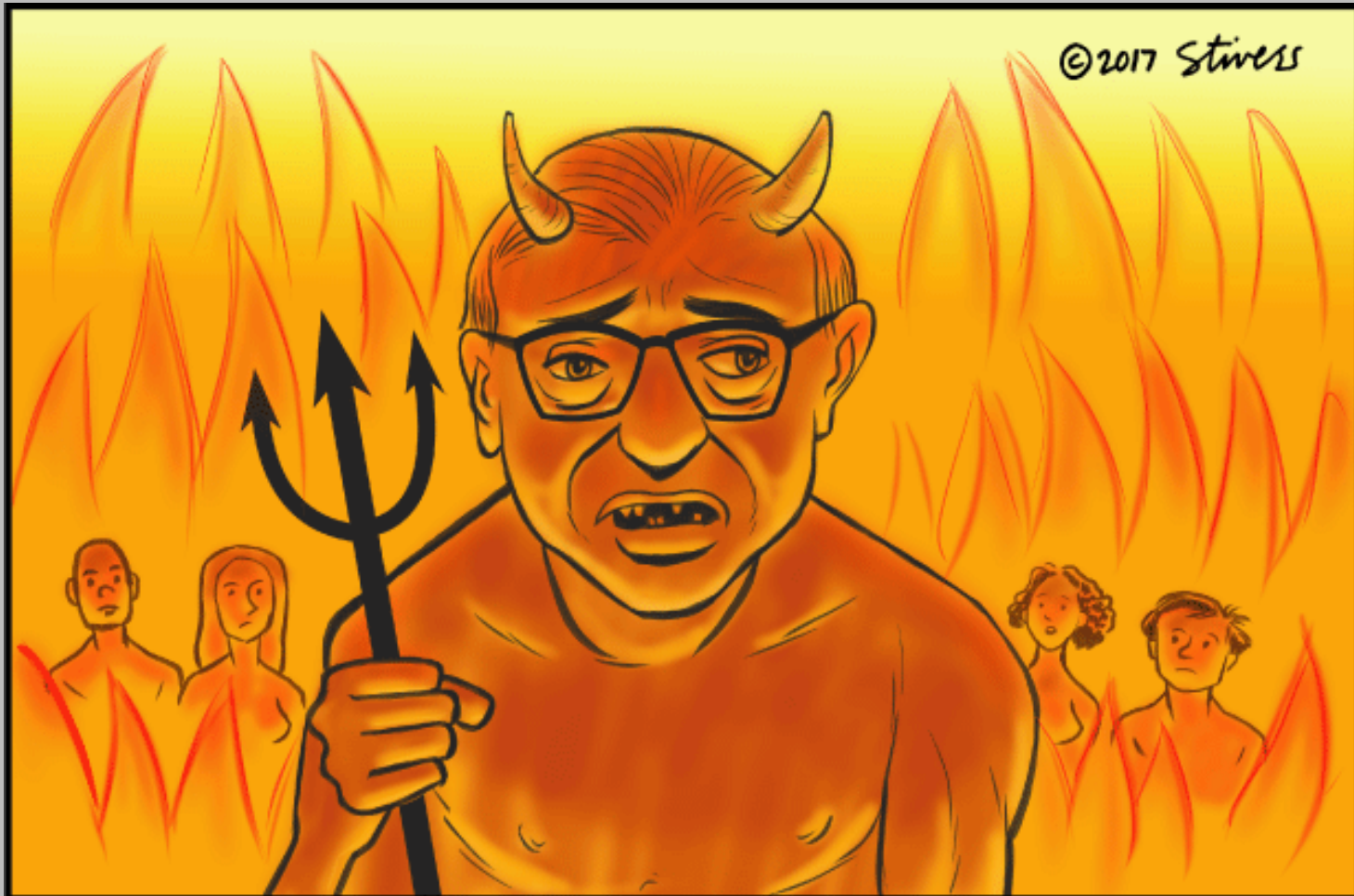
- ..existencialista nikdy nechápe člověka jako konečný bod, neboť člověk se nepřetržitě utváří

Posuzovat lze pouze hotovou malbu

Jsme ve stejné tvůrčí situaci. ... malíř se stvořil takovým, jakým je, současně s malbou ... dílo jako celek se včleňuje do jeho života.

©2017 Stivers

"HELL IS JEAN-PAUL SARTRE." —other people

<http://www.markstivers.com/wordpress/?p=2460>

Ateismus a morálka

- Existencialismus nedokazuje, že Bůh neexistuje
- Prohlašuje: i kdyby Bůh existoval, nic by se na věci nezměnilo...

Alibismus

- Zbabělý temperament není
- Zbabělost způsobuje fakt, že se vzdáváme a ustoupíme.
- Skutek není povaha...: jako zbabělec jsem od chvíle, kdy jsem provedl svůj skutek.
- Lidé cítí, že zbabělec, je **vinen** za svou zbabělost, proto kamuflují:
  - Chtějí, abychom se rodily zbabělí nebo hrdinní (osud)

alamy

Image ID: ANJK96
www.alamy.com

<https://www.alamy.com/simone-de-beauvoir-image5073813.html>

Simone de Beauvoir (1908-1986)

Mnoho mýtů o ženě jako matce, manželce, panně, symbolu přírody atd. svazuje ženy s nemožnými ideály, zatímco popírá jejich individuální já a zamlčuje jejich reálnou situaci.

Muž je definován jako lidská bytost a žena jako samička

Většina z těch, kdo psali o lidské přirozenosti – muži

muži pojímali mužnost jako normu, podle níž je třeba posuzovat lidskou přirozenost

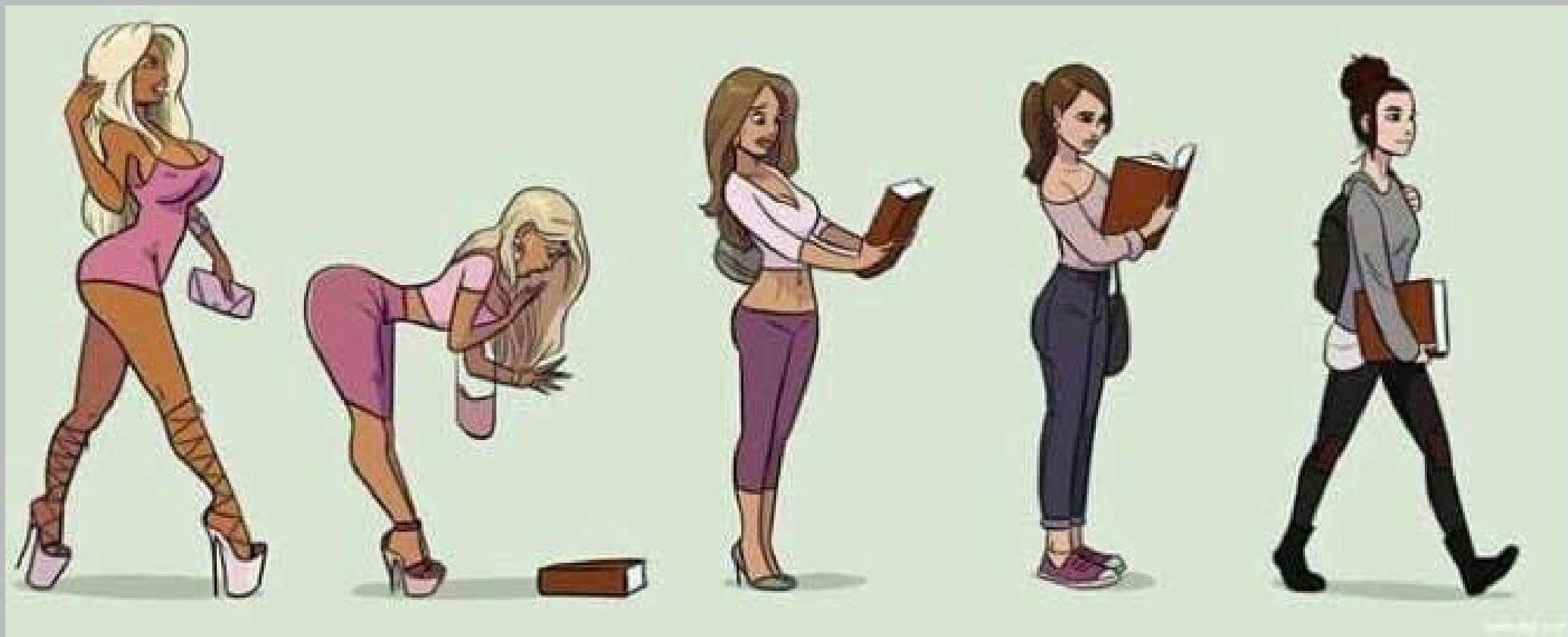

muži definovali ženy – podle toho, jak se odlišují od této normy

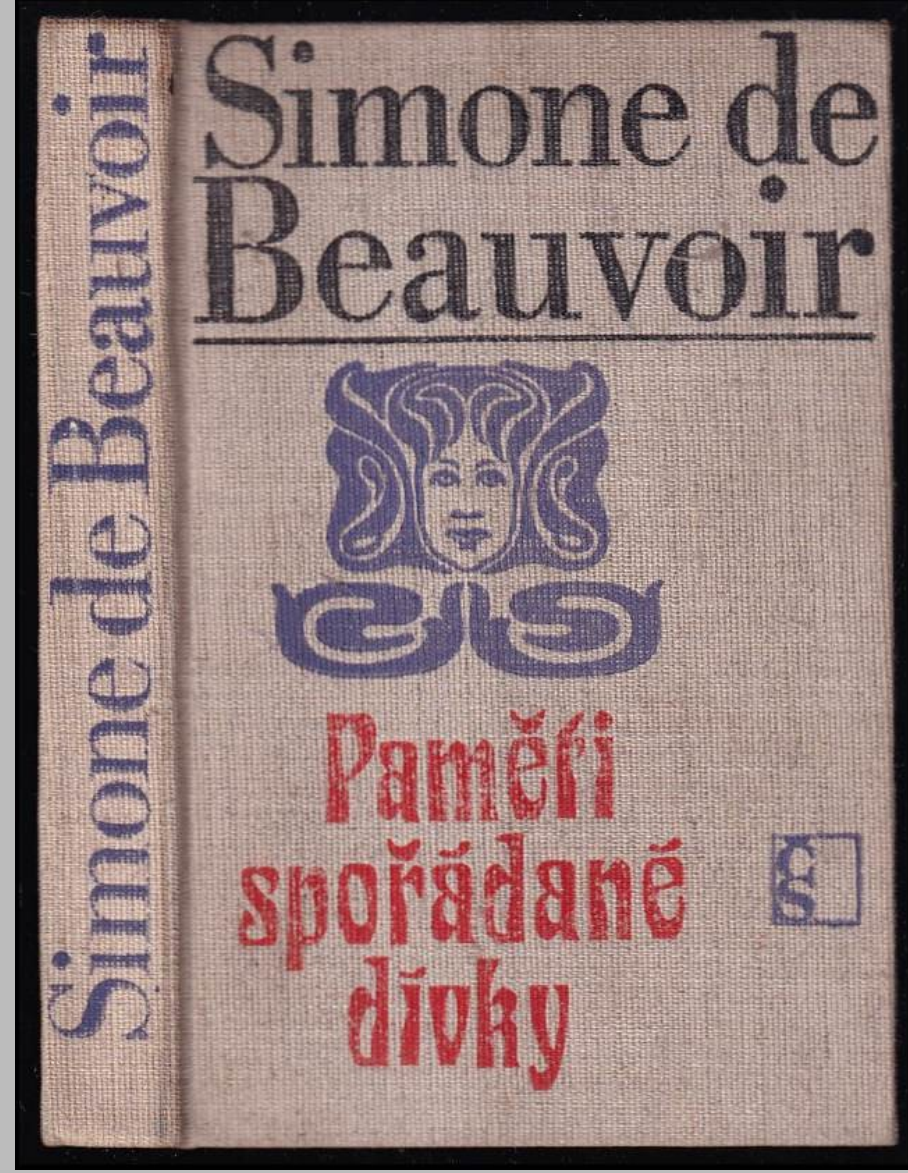
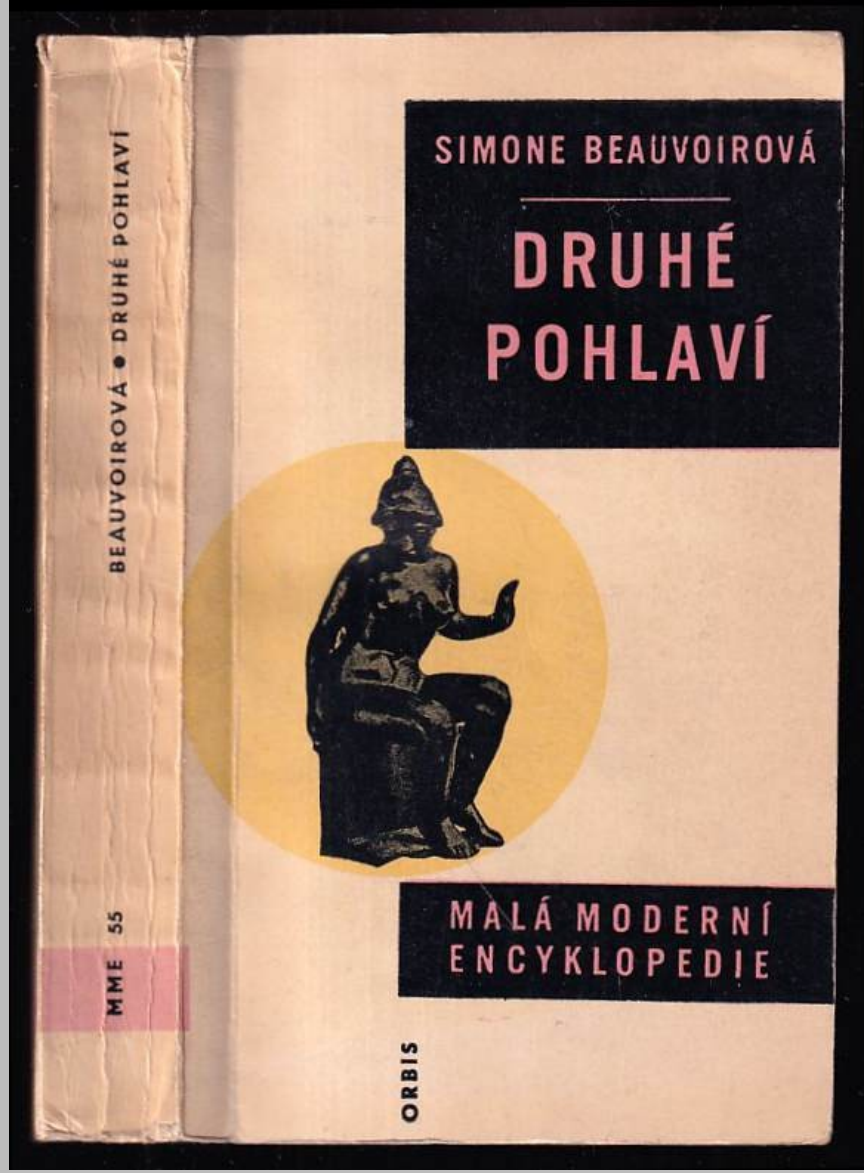

Muž je definován jako lidská bytost, žena jako samička

Kdo vytváří obraz ženy?

<https://9gag.com/gag/aNAWmyb>

Simone de Beauvoir

- Svobodný člověk – jeho cílem je osvobození sebe i druhých
- Odmítnutí myšlenkových systémů, které vyžadují oběti, omezují svobodu jedince
  - poškozují jeho existenciální význam

Povinností - apelovat na svobodu, zabraňovat jakémukoliv omezování svobody u druhých
Druhý člověk není ohrožením naší svobody – ale jeho ukazatelem

Kritika etiky dvojznačnosti – hledání duality je přirozené, ovšem upřednostnění jedné strany je chybou (**duch**-hnota; tělesnost – **duše**, duch; **kultura**-příroda; žena-**muž**) (**Etika dvojznačnosti**)

12.11.2020

Transcendence-imanence

- **Transcendence** – imanence (muž vychází do světa, kde jedná – přesahuje vlastní svět; žena čeká doma a stará se o sebe a rodinu, muže – imanence). Unavený muž si zakládá rodinu – přechod do imanence... A co žena?!
- Imanence – znehodnocení svobody ve faktičnost (bytí osebe)
- Transcendence – přesahování sebe sama, rozšiřování své svobody (Druhé pohlaví, 1967, s. 23)

- Jan Patočka:

Historická lež je v tom, že se identifikuje mužství s transcendencí (překonáváním dané reality, svobodou) a ženství s imanencí (pozitivním zařazením do automatismu života) – opozice je mezi transcendencí a imanencí v každém z nás, i když je různá v muži a v ženě. (doslov, Druhé pohlaví, s. 399)

- „To, co autorka, říká o vývoji ženského sexuálního zotročení, o vášnivých mýtech, kterými byla žena v historii opředena, o ženských láskách, o chorobném pohlavním životě ženy a jeho důsledcích, není výtvor její vlastní imaginace, která by zálibně prodlévala v těchto oblastech. Obrazotvornost, která vytvořila tyto nečisté a chorobné zjevy, je imaginací těch, kdo v historii ženy určovali.

Jan Patočka.: Doslov. In: Druhé pohlaví, 1967, s. 398.

Vážný člověk – neautentický nihilista

- To nejhorší, co se nám může stát!
- Hotový člověk – je uzavřený, soustředí se na jednu myšlenku, problém – je pro něj vším
  - I dítě vidí dospělých – jako hotovou záležitost
  - Inverze dětství
- Je součástí iluzorního světa, přívržencem daných a konvenčních hodnot, utlumuje svou subjektivitu, přijímá roli ve společnosti
- Vysmívá se ostatním za jejich projekty, je proti zájmům jednotlivců (otec, komunista, věřící, šéf)
- Nakonec může začít popírat všechny hodnoty – a vytváří nový vlastní hodnotový **system**
  - **Diktátor** zachovávající si svou vlastní svobodu
  - Fanatik zacházející s jinými jako s věcmi

Morální ontologie překračující tradici

- Když nám zemře kamarád – pláčeme
- Není to náš bratr, ale i tak pláčeme – dané/hotové překračujeme společenské vazby
- Ke druhým si vytváříme vztahy a etické vazby – nejsou předurčené (vytváříme je sami)
- Pokřivené vztahy: **kritizuje sebeobětování a oddanost pro jiné**
- Upřednostnění zájmů jiných – vyhýbání se zodpovědnosti za svůj život
- Např. V díle **Zlomená žena:** dospělý syn už matku nepotřebuje, ta je frustrovaná, obrací to ve výčitky – druhý je prázdný subjekt
Svobodné bytí - nehledá jistotu své existence mimo sebe

Albert Camus

1913-1960

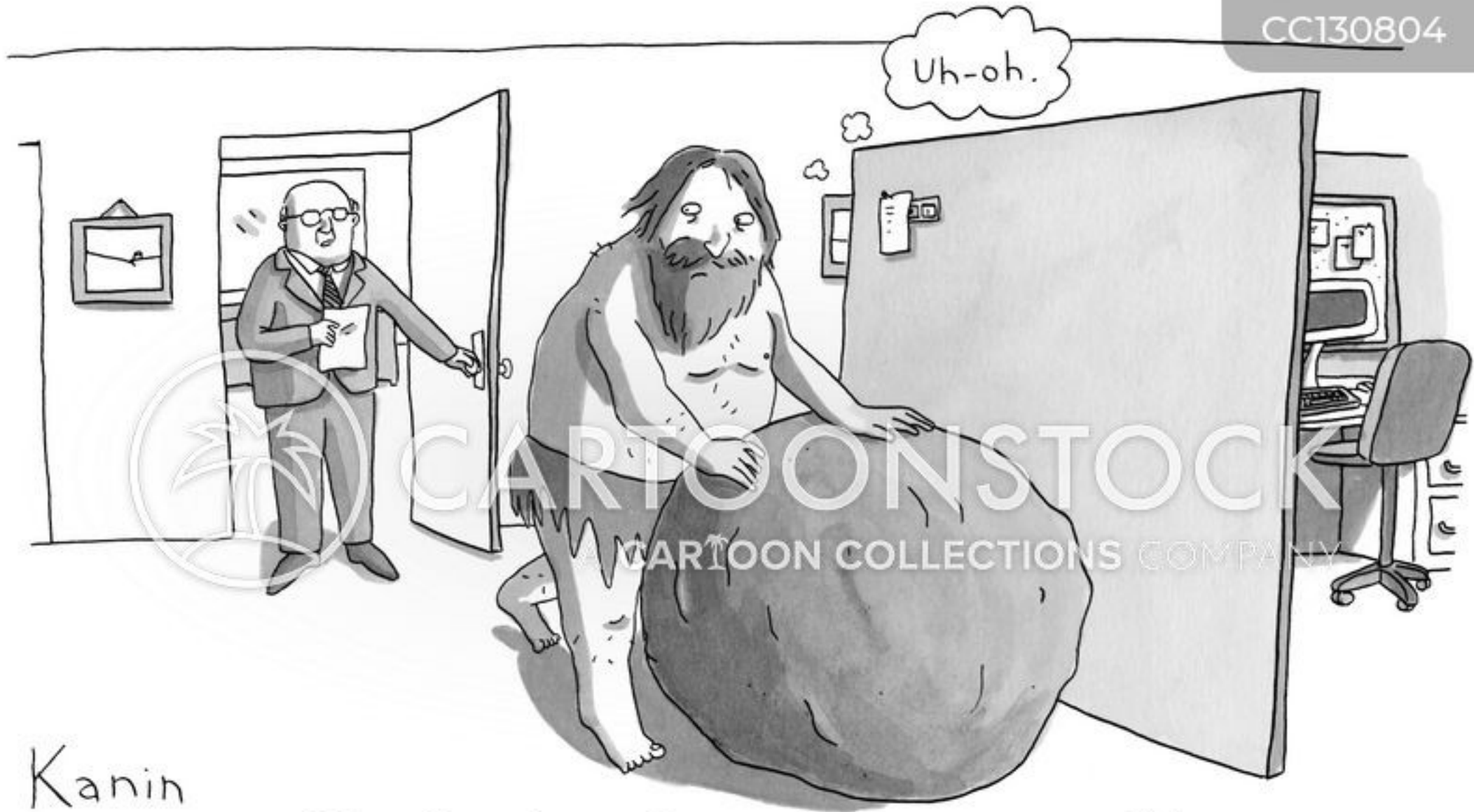
- * Alžír, divadlo, filozofie, nakrátko člen komunistické strany, novinář, hnutí Odporu, časopis Combat (boj), Nobelova cena (1957)
- Mýtus o Sysifovi. Esej o absurdně (1942)
- Mor (román, 1947)
- Stav obléhání (1948)
- esej Revoltující člověk (1951)
- román Pád (1956)

- Podlehl skeptické atmosféře v okupované Francii, pesimismus, absurdita bytí, bezmoc

Smysl v procesu, ne ve výsledku

- Camuse zajímá vracející se Sisyfos
- chvíle vědomí: vědomí o své situaci ve světě
- život nemá předem daný smysl - štěstí v práci a existenci, ne v úspěchu
- absurdita budoucnosti v absurdním světě: kult okamžiku

<https://www.cartoonstock.com/directory/c/camus.asp>

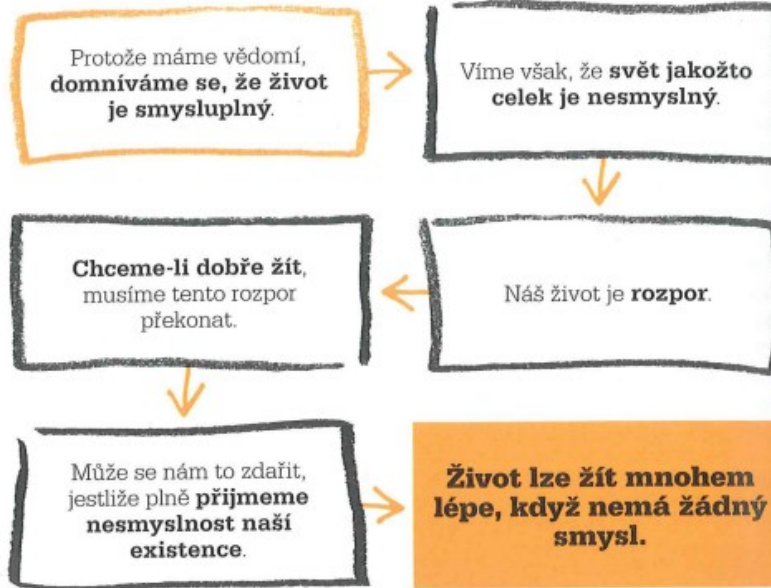

Kanin

"Hey, Sisyphus, when you've got a minute I'd like to discuss this progress report with you."

ŽIVOT LZE ŽÍT MNOHEM LÉPE, KDYŽ NEMÁ ŽÁDNÝ SMYSL

ALBERT CAMUS (1913–1960)

Kniha filozofie, Knižní klub, 2013, s. 284-285.

Člověk revoltující

Člověk, který říká „ne“...
Svým gestem říká „ano“!
Co znamená „ne“?
Nepřekročitelná hranice
Omezení práv někoho jiného
Proti útisku
Boj za to, co ohraničuje „ne“
Něco, co stojí za to
Přítakání sebe sama – sebepotvrzení – „ano“
Odmítnutí mlčení – zdá se, že nic nechce...
Každá revolta – „ne“ - je za nějaké hodnoty
Okamžité „ne“ – překročí i předešlé mlčení,
    má zpětnou působnost, odmítne otroctví
    jako takové...

Žádá jednání jako s rovnocenným partnerem – úctu,
nové dobro, absolutní dobro (všechno nebo nic) – a
umřít za to!
S „ne“ přichází vědomí...
Ne“ vytrhává člověka ze samoty – poskytuje
důvody jednat..
Nejde o jednotlivost, jde o něco, co se týká i dalších
bytostí – společného světa
Z egoistické pohnutky – k nesobecké...
Proti lži a útlaku
Proti utlačování jiných
Překonání sám sebe...

Revolta a vražda, lež (Člověk revoltující)

Vzájemně se vylučují:

Po vraždě už revoltující nemůže skloňovat lidské společenství

Vražda ruší revoltu

Každý je nenahraditelný – svět se vylidní...

„ne“ - revolta - nepopírá všechno – tvoří a obhajuje (společné) hodnoty

Revolta objevuje morálku, vražda, násilí ji popírá (nihilismus)

Lež nás uzavírá společenství, sounáležitosti

Každá dvojznačnost – nedorozumění – porucha komunikace a sdílení, smrt

Záchrana – pouze jasná řeč, jednoduchý jazyk...

Monolog ideologií – ohlašuje smrt (ukončí dialog – následuje tragédie)

Revolta - je obžalobou totální svobody...požaduje svobodu relativní

Požaduje meze bytostí – ochrana

Když revolta vede k destrukci – nelogická

Když se dovolává lidského údělu – podporuje život

Absurdno a revolta

- Absurdní není svět jako takový, ani člověk jako takový

Absurdní je vztah:

- člověka a světa
  - Člověka a společnosti
  - Člověka a sebe samého
-
- Svět je cizí místo, kde člověk nenachází oporný bod: člověk – cizinec v bytí ke smrti (heid. jazykem)
  - Odpověď: **defatalizace lidského života cestou vzdoru a odporu proti absurdnímu (revolta)**
-
- Absurdno – je východiskem – situace
  - Revolta – je generátor hodnot – výraz moci člověka říct NE svému osudu, který ho mrzačí a zároveň: ANO hodnotám – dobru (povídka HOST)
  - Existují univerzální hodnoty překračující individuální sféru – hodnoty, které spojují (solidarita, důstojnost)

Leitmotiv: víra v člověka

- Úsilí Camusova hrdinu: nerezignovat, nepodlehnout pasivitě, beznaději, poraženectví
- Aktivismem a elánem čelit hraniční situaci - absurdnu
  - spolu s jinými se stejným osudem (údělem)

Revoluce nebo revolta?

- Spor Sartre vs. Camus
- Neexistuje privilegovaný kat
- Revolta se vyvaruje krajních rizik a násilí
- V revoltě se zachovává míra člověka a věcí
- v revoluci se míra ztrácí, vede k destrukci všech hodnot - k totálnímu nihilismu
- Revolta – forma oponování zlu (mor), nezatemňuje smysl, nepřekáží pozitivnímu jednání
  - REVOLTUJEM, TEDY JSEM!

Karl Jaspers (1883-1969)

- Německá teistická filozofie, filozofie existence
- Studium práva, zdravotní problémy- studium medicíny, psychiatrie, filozofie
- Učitel Hannah Arendt, přítel s M. Heideggerem, konec s příchodem nacismu k moci
- 1933 vyloučen z univerzity pro své protifašistické názory, plus manželka –židovského původu
- 1945 založil forum za duchovní a morální obnovu Německa

Příznaky nemocné společnosti popsal v díle: Duchovní situace doby (1931)

Filozofická víra ve vztahu ke zjavení (1962)

Velcí filozofové (1957)

Otázka viny. Příspěvek k německé otázce (1946)

Vina

- Kriminální
- Politická
- Morální
- Metafyzická

Morální vina

- Život v masce – nevyhnutelný

Lživé prohlašování loajality - hitlerovský pozdrav, účast na shromážděních, ... Kdo se v Německu neprovinil?

- vina způsobena falešným svědomím

Mé svědomí me sklamalo – nač se mohou spolehnout?! Věřil jsem, že žiji v duchu idealismu, že se obětuji pro nejušlachtilější cíl a že chci to nejlepší...

- a. Způsobeno nejasností?
- b. Tím, že nechtěl vidět?
- c. Tím, že se vědomě uzavřel do izolované sféry slušnosti vlastního života?

Morální vina

- „Je to rozkaz“ - znělo jako nejvyšší povinnost

- Úleva

- Částečné schvalování nacionálního socialismu, polovičatost, příležitostné vnitřní přopodobnění Poznávám-li, že

princip je zlý, pak je všechno špatné a zdánlivě dobré důsledky nejsou samy tím, čím se zdají být.

- pohodlný sebeklam

Však jednou změníme tento zlý stát...

Strana opět zmizí, potrvá nanejvýš do smrti Vůdce...

Morální vina pasivních

- Je rozdíl mezi aktivními a pasivními.
- Lidé politicky činní a uskutečňující vinni.
- Pasivita vinna každým zanedbáním povinnosti chopit se jakékoli možné aktivity k ochraně ohrožených
- vždy volné pole pro aktivitu
- Proměškaná šance - vina
- Slepota vůči neštěstí druhých, tato chybějící fantazie srdce – je vina

Morální vina

- vnějškově přizpůsobení   soupotnictví
- činy nominální příslušnosti
- bylo mnoho Němců, kteří k takovému přizpůsobení neprikročili – všechny nevýhody (za ostatní)

Vzdor

- Vzdor - agresivním mlčením
- jako poslední moc bezmocného
- mlčením dáva najevo, aby urazil mocného
- tendence „hlásit se k našim dějinám“ -schvalovat v skrytu zlo
- uhýbání - nesmírná bída omlouvá... nesypat si do rány ještě sůl...
- Uhýbání do nějakého druhu obecnosti - úlevou být nedůležitým... celek je děním , které se přese mne valí...
- Zkáza a pomsta zasahuje vinníky i nevinné...
- vše, co se podniká, nakonec ztroskotává...Tak je zbaven v abstrakci své viny...
- Německo zástupnou obětí. Trpí za všechny.

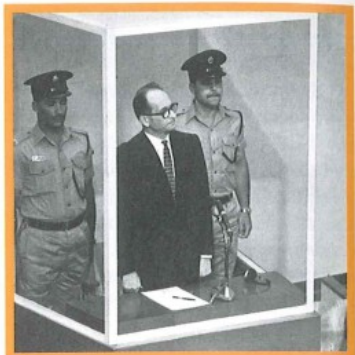
Očista

- očista znamená nejprve nápravu
- Plnit úkoly z vnitřního souhlasu - do právní formy
- obnovit to, co bylo zničeno v zemích napadených Hitlerovským Německem, a to i na vlastní ujmu
- Ujasnit si svou vinu → ujasnit si svůj nový život jeho možnosti
- podmínkou politické svobody - z vědomí viny →
vědomí solidarity a
odpovědnosti

BANALITA ZLA

HANNAH ARENDTOVÁ (1906–1975)

Filozofka Hannah Arendtová se v roce 1961 zúčastnila jako pozorovatelka procesu s Adolfem Eichmannem, jedním ze strůjců holocaustu. Ve své knize *Eichmann v Jeruzalémě* píše o Eichmannově zdánlivé „všednosti“. Postava, kterou před sebou viděla na lavici obžalovaných, jí nijak nepřipomínala typ netvora, jakého bychom si snad mohli představit.

Selhání soudnosti

<https://magazin.aktualne.cz/kultura/literatura/hannah-arendt-eichmann-v-jeruzaleme-recenze/r~2a9a46b4320911ea8776ac1f6b220ee8/>

Kniha filozofie, Knižní klub, 2013, s. 272.

Seznam použité literatury

- Beauvoir, de S.: Druhé pohlaví. Přeložil Josef Kostohryz, přeložil Hana Uhlířová. Praha: Orbis, 1967.
- Camus, A.: Mýtus o Sysifovi. Garamond, 2006.
- Jasper, K.: Otázka viny. Příspěvek k německé otázce. Academia, 2006.
- Malík, B.: Existencialismus. Prednáška. Rukopis.
- Patočka, J.: Doslov. In: BEAUVOIR, de Simone. Druhé pohlaví. Přeložil Josef Kostohryz, přeložil Hana Uhlířová. Praha: Orbis, 1967.
- Sartre, J. P.: Existencialismus je humanismus. Vyšehrad, 2004.
- Smreková, D.: Existencialistická etika. In: Dejiny etického myslenia v Európe a v USA. Kalligram, 2008.
- Störig, J. J.: Malé dějiny filozofie. Zvon, 1996.
- Zapalačová, K.: Existencialistická etika v díle Simone de Beauvoir. Brno, MU, 2018.
- Kniha filozofie, Knižní klub, 2013.